

Budapesti Levéltári Mozaikok

2022/14. szám

DOI: [10.56045/BLM.2022.14](https://doi.org/10.56045/BLM.2022.14)

ISSN 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2022/11/10/leveltari-mozaikok-71/>

NAGY JÁNOS Buda és a városegysítés

A főváros egyesítésének tanulmányozása során a kormányzati szándékok és koncepciók mellett érdemes szemügyre venni az egyes városok egyéni érdekeit. Az eladósodott, a kortársak által fejlődésképtelennek tartott, jelentős arányban bortermelők és hivatalnokok által lakott Buda város tanácsának és közgyűlésének állásfoglalásai azt mutatják, hogy nemcsak a dinamikusan fejlődő testvérváros, Pest gazdasági-társadalmi túlsúlyától, saját egyesített fővároson belüli közgyűlési befolyásának elvesztésétől, hanem az egyesítéssel járó fokozódó állami befolyástól is tartott. Az önkormányzati előjogait féltő polgársággal szemben Buda polgármestere és országgyűlési képviselője, Házmán Ferenc azonban a városegysítés egyik élharcosává vált. Jelen írás Pest-Buda és Óbuda egyesítésének vitái kapcsán vizsgálja meg Buda város helyzetét és idézi fel az egyes politikai állásfoglalásokat.

Kulcsszavak: *Buda, áprilisi törvények, városegysítés, 1873, kiegyezés, Házmán Ferenc, Szentkirályi Móric különvéleménye, ötös bizottság*

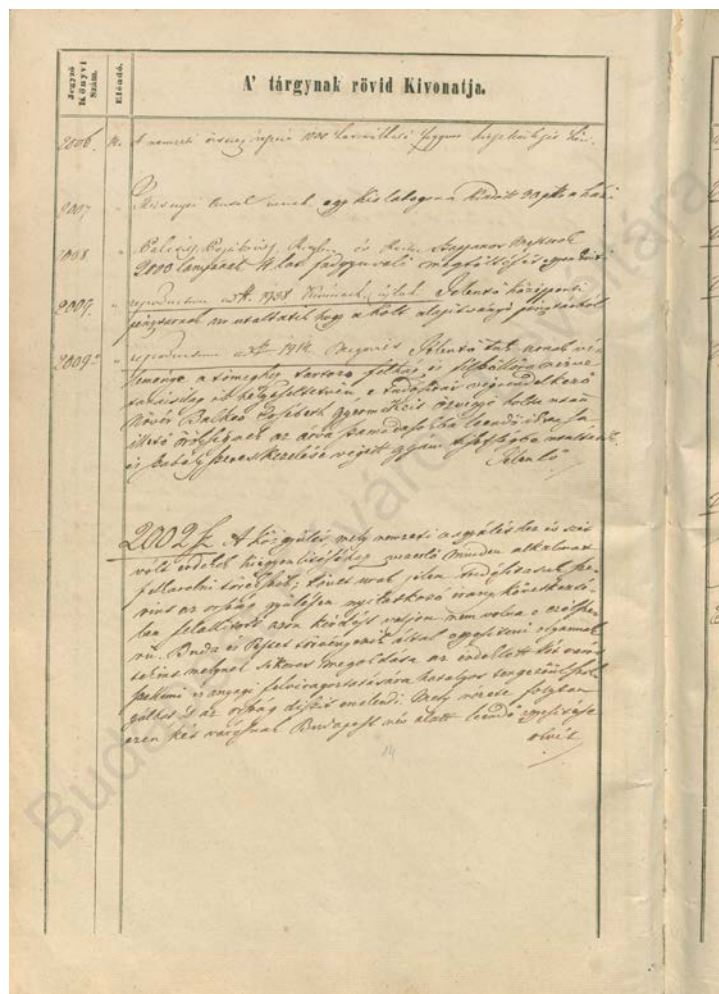
Buda, a középkori Magyar Királyság királyi székvárosa az oszmán-török megszállás éveit (1541–1686) követően ismét betagozódott a rendi Magyarország struktúrájába és a 18. század folyamán igazgatási központ szerepe tovább erősödött, ám a királykoronázások és országgyűlések helyszínéül szolgáló és számos kormányhatóságnak is otthont adó Pozsonnyal szemben mégis megmaradt a másodhegedűs pozíciójában. Buda 1703-ban visszanyerte szabad királyi városi címét. II. József idején a Várba költözött a két országos hatáskörű kormányshé, a korábban Pozsonyban működő Helytartótanács és a Magyar Udvari Kamara is. 1790 után számos országgyűlés és királykoronázás zajlott le Budán (1790, 1792, 1807), ám a fő szabály a diéták helyszíne tekintetében továbbra is Pozsonyt erősítette.

Lényeges változást csak az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc folyamán hozott áprilisi törvények jelentettek. A törvénytervezetek készítésekor a felelős minisztériumok felállításának híre kiváltotta a budai tanács félelmét attól, hogy ezeket a hivatalokat a lélekszámban is gyarapodó, dinamikusan fejlődő, gyorsan magyarosodó kereskedővárosba, Pestre helyezik, így a részben szőlőművelésből élő, részben hivatalnokok által lakott Buda háttérbe szorulhat és közigazgatási központ szerepét is elveszítheti. Az ügyben budai lakosként is érdekeltséggel bíró István főherceg-nádorhoz is levelet intéztek a budaiak 1848. március 27-én, hogy közbenjárását kérik.¹ A budaiak e helyzetben csak előre tudtak menekülni, így a városi tanács – megelőzve Pest városát – a folyó rendi országgyűlésre küldött követeinek 1848. április 3-án utasításba adta, hogy terjesszék elő Pest és Buda törvénycikk útján történő egyesítését Budapest néven, kikötvé, hogy ez a két város érdekeinek egyeztetésével „a méltányosság alapján” történjék.²

---

¹ BFL IV. 1002.j 703/1847–1850. Közölve: Czaga–Jancsó 1998. 34–35. p.

² BFL IV.1002.a 280. kötet, 2002/1848. 1848. április 3. Közölve: Czaga–Jancsó 1998. 40. p.

1. kép. Tanácsülési jegyzőkönyvi bejegyzés Pest-Buda egyesítéséről, 1848. április 3.
(BFL IV.1002.a 280. kötet, 2002/1848)

A budaiak félelme részben beigazolódott. Az [1848. évi III. törvénycikk](#) a minisztériumok székhelyeként *Buda-Pestet* jelölte ki, a kortársak számára ez már egyértelműen Pestet jelentette. (A szabadságharc alatt a minisztériumok közül ténylegesen csak a Bel- és a Hadügyminisztérium székeltek a budai Várnegyedben). Az első népképviseleti országgyűlés helyszínéül a törvény ([1848. évi IV. tc.](#)) egyértelműen Pestet jelölte ki. A szabadságharc idején Pest-Buda hivatalos egyesítéséről végül csak egy végre nem hajtott belügyminiszteri rendelet született 1849. június 24-én.³

A szabadságharc leverését követően berendezkedő, a városok autonómiáját erősen megnyirbáló neoabszolútizmus számára Pest-Buda korábban elképzelt közigazgatási egyesítése politikailag nem volt célszerű, a kormányzat a belső ellentétek elmélyítésében volt érdekelt, ezért az egyesítés ebben a formában lekerült a napirendről.⁴ Az 1849. májusi budai ostrom által okozott károk, illetve az ezt követő újjáépítés költségei, továbbá az erősödő katonai jelenlétből fakadóan (elsősorban a Várban, 1854-től a Gellért-hegyen a Citadellán) a hadsereg eltartásának növekvő kiadásai siralmas anyagi helyzetbe juttatták Budát: a felvett kölcsönök a városegyesítésig ható adósságszpirálba taszították a várost. 1871-ben például a város kiadásai

³ Czaga 1999. 13. p.

⁴ Ennek ellenére akarva-akaratlanul az 1850-es években számos, az igazgatási rendszer racionalizálása szempontjából fontos, Pest-Buda-Óbuda egysége felé mutató lépés is történt, pl. közös adókerület létrehozása, Óbuda Budához való csatolása.

majdnem kétszer akkora összeget tettek ki, mint a bevételei (396 402 forint bevétel, 711 294 forint kiadás).⁵ A városi intézmények újjáépítésére 1859-ben egy bécsi banktól felvett 2 millió forint értékű, 50 éves lejáratú ún. nyereségykölcsön különösen súlyos terhet jelentett a városnak, amelynek léte sokáig jó érvel szolgálta a budai terhek átvállalásától ódzkodó, a városok egyesítését elutasító pestiek számára.⁶

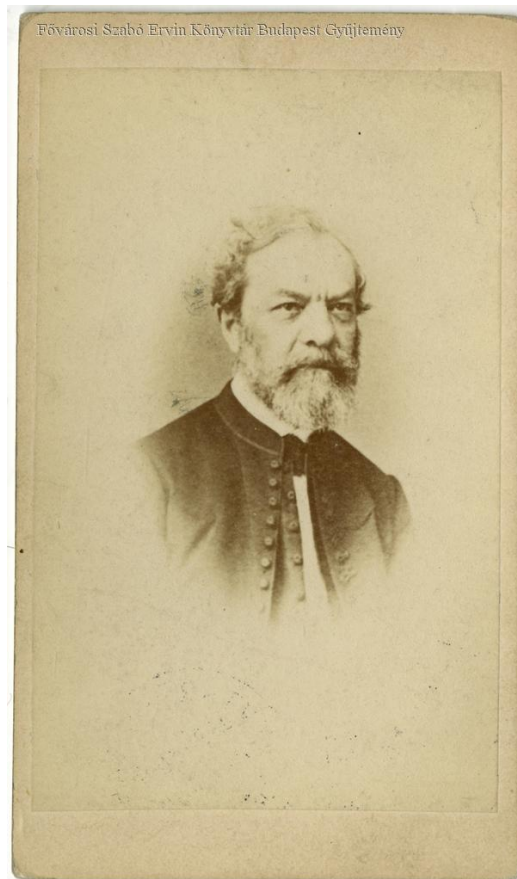
2. kép. A budavári Nagyboldogasszony-templom és a városháza, 1874 körül.
([Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Képtárház, képszám: 081227](#))

A kiegyezést (1867) követte az alkotmányosság helyreállítása és a város gazdasági-politikai konszolidációja, amelyben nagy szerepet játszott az amerikai emigrációból hazatért és 1867-ben Buda polgármesterévé, majd két évvel később országgyűlési képviselővé választott korábbi liberális reformpolitikus, Házmán Ferenc. Hivatali ideje alatt a hitelállomány jelentős részét sikerült törleszteni, ám a város sorsának alapvető javulását a polgármester Pest-Buda és Óbuda egyesítésétől remélte, amely ügynek egyik élharcosává vált. A budai polgármester a városegysítést az ilyen téren elmaradott Buda alapvető infrastrukturális fejlesztésével kötötte volna össze, így fontosnak tartotta a Vár erődítmény-jellegének megszüntetését, a Várnegyedbe vezető utak kiépítését, a Duna-part szabályozását, a Lánchíd üzemeltetési jogának megváltását a monopóliumot nyert társaságtól a város javára, egy második híd építését, a Széchenyi-hegy és a Disznófü (Zugliget) közparkká alakítását.⁷

⁵ BFL IV.1314. Pest, Buda és Óbuda vagyoni helyzetéről szóló kimutatás. Buda, 1871. július 7.

⁶ Vörös 1978. 132. p.

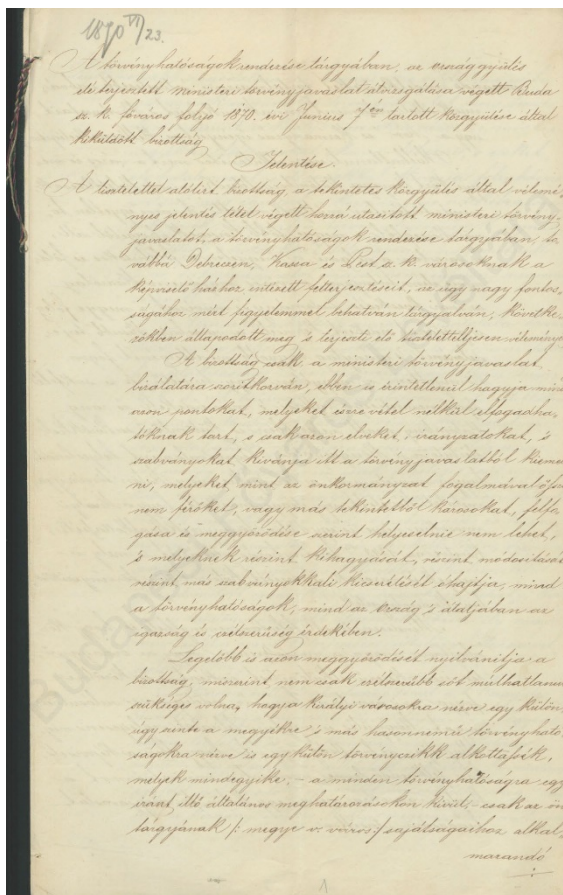
⁷ Budapesti Közlöny, 1868. január 12. 62. p. és Czaga 1997. 110. p.; Czaga 1999. 13. p.

3. kép: Házmán Ferenc az 1860-as években.
([Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Képtárház, képszám: 040856](#))

A kiegyezést (1867) követően nemcsak a városvezető elit, hanem a hivatalba lépett Andrassy-kormány részéről is megfogalmazódott az igény a rendi korszakból örökölt elavult szabad királyi városi intézményrendszer reformjára, illetve a városegysítéssel a történeti Magyarország fővárosává és modern nagyvárossá váló Budapest létrehozásához szükséges jogi-adminisztratív és közlekedési infrastruktúra alapjainak kidolgozására. A polgármester véleményéhez képest a budai városi közgyűlés konzervatívabb ellenzéki álláspontot képviselt a város életét meghatározó reformok kérdésében, amely 1870 nyarán a törvényhatóságok rendezése kapcsán kibontakozott vitában is megnyilvánult. Itt Pest város hivatalos véleményével összhangban Buda is követelte egy külön törvény elfogadását a szabad királyi városok rendezéséről, azzal érvelve, hogy a törvényt a vármegyékre dolgozták ki és a szöveg összeállítói a városok sajátos viszonyaira nem voltak tekintettel. Buda tiltakozott a városi igazgatásban addig teljesen ismeretlen főispánok tervezett kinevezése ellen, kárhóztatva azoknak a városi autonómiát sértő előjogait, többek között bizonyos tisztviselők kinevezésére is kiterjesztendő jogosítványait. (A szabad királyi városok ellenőrzésére a központi kormányzat korábban csak eseti jelleggel és meghatározott feladatok elvégzésére küldött ki ún. királyi biztosokat). A kormány előterjesztésével szemben Buda teljes mértékben elutasította a meghonosítani szándékozott virilizmust, vagyis azt, hogy a felállítandó törvényhatósági bizottságok tagsági helyeinek felét a legtöbb adót fizető polgárokból és a diplomás értelmiségiekből töltsék fel. (A diplomások ugyanis adójuk kétszeres beszámításával kerülhettek a virilisták közé.) A budaiak indoklása szerint a virilizmus a csekély vagyonú kispolgárság gyűlöletének célpontja lenne. Az 1848. évi törvényekhez képest visszalépésként

értékelt a városi közgyűlés a virilizmust, elegendőnek tartotta volna a továbbiakban is a vagyoni cenzust és a – Buda egyes külvárosi részeinek falusias-kisvárosias jellegéből adódóan – a választhatóság feltételeként az írni-olvasni tudást.⁸

4. kép. Bizottsági jelentés a budavárosi közgyűléshez a törvényhatóságok rendezése tárgyában benyújtott törvényjavaslat tárgyában, illetve Buda város közgyűlésének kérvénye a képviselőházhoz ugyanebben a tárgyban, 1870. június 23. (BFL IV.1106.b 2735/1870)

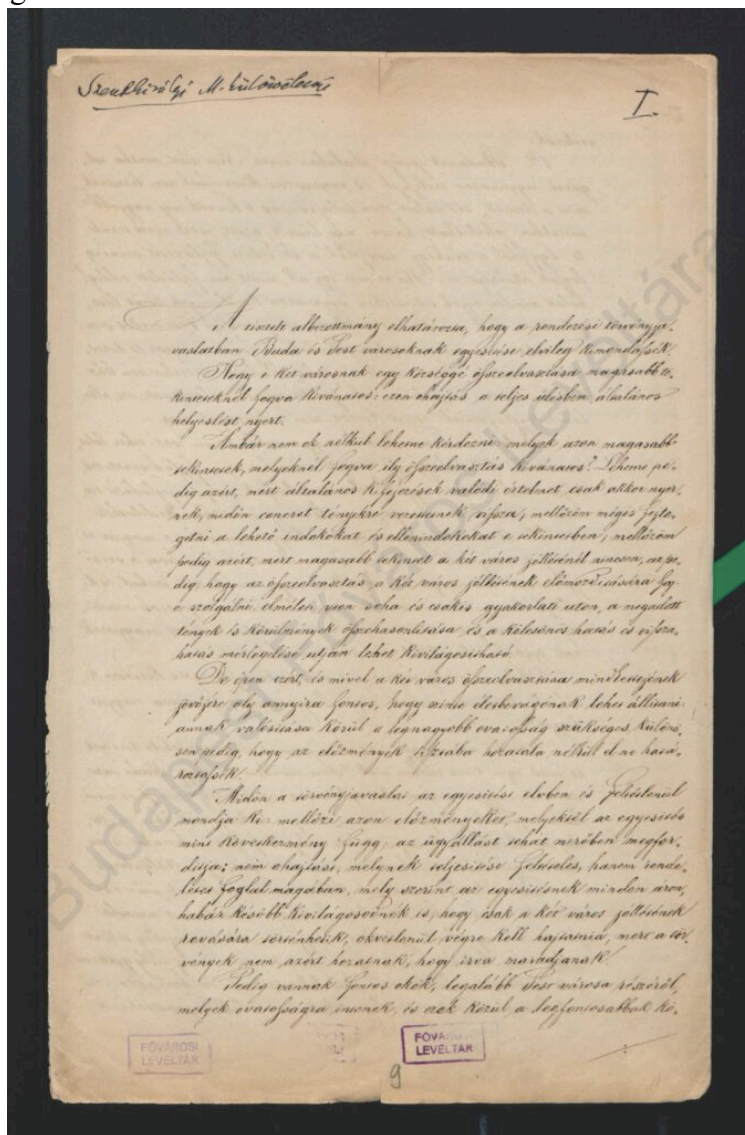
A két város küzdelme részben meghozta gyümölcsét: az 1870. évi XLII. törvénycikk előírta, hogy Buda és Pest városok igazgatásának rendezéséről külön törvény rendelkezzen. Időközben az 1870 júliusában lezajlott parlamenti viták során – többek között Házmán Ferenc budai képviselő javaslatára – a körvonalazódott egy, a Pest-Buda és Óbuda egyesítését kimondó törvény megalkotásának óhaja is.⁹

A Belügyminisztérium által a törvényjavaslat megalkotására 1871 márciusában életre hívott bizottság törvénytervezetéről Szentkirályi Móric pesti tanácsnok is állást foglalt. 1871. március 18-án fogalmazott és a belügyminiszterhez benyújtott különvéleményében az egyesítés azonnali és feltétel nélküli kimondása ellen nyilatkozott, azt hozva fel, hogy Pestet a fejlődésképtelen, eladósodott, németek lakta Budával kár lenne megterhelni. Szentkirályi szerint „Budának jövője általában nincs”: terjeszkedésének természetes akadályt jelentenek a hegyek (délien a Szent-Gellért-hegy, nyugaton a Vár); ipara-kereskedelme jelentéktelen, ezért Budát Pestnek kellene anyagi értelemben eltartania; német jellege a magyarosodásnak indult

⁸ Bizottsági jelentés a budavárosi közgyűléshez a törvényhatóságok rendezése tárgyában benyújtott törvényjavaslat tárgyában, illetve Buda város közgyűlésének kérvénye a képviselőházhoz ugyanebben a tárgyban (1870. június 23.). BFL IV.1106.b 2735/1870. és Gárdonyi 1913. 98–105. p.

⁹ Vörös 1978. 263–264. p.

Pestet visszavetné az asszimiláció útján, illetve Buda egykori fővárosi rangja és eltérő érdekei tápot adhatnak a területi „partikularizmusnak” az egyesített város közéletében. Az egyesítés szerinte addig „papíron fog maradni”, míg a gazdasági-társadalmi-kulturális kapcsolatok olyannyira össze nem fűzik a két várost, hogy „a budai Pesten, és viszont a pesti Budán magát honosnak érezni nem fogja”, ezért az egyesítés előtt a két várossal való kölcsönös kormányzati egyeztetést és a Pest-Budát összekötő közlekedés (jelesül a dunai hidak) fejlesztését tartotta elengedhetetlennek.¹⁰ A Szentkirályi-féle különvéleménynek számos csúsztatást és torzítást is tartalmazó, Budával kapcsolatban megfogalmazott negatív értékítélete számos helyen visszaköszönt a Buda városa által készített javaslatokban, azaz a város maga is negatívan ítélte meg saját lehetőségeit.¹¹

5. kép. Szentkirályi Móric különvéleménye, 1871. március 18. (BFL IV.1314)

¹⁰ BFL IV. 1314. Szentkirályi Mór különvéleménye, 1871. március 18. (9–15. p.)

¹¹ Ilyen szándékos csúsztatás vagy torzítás például Buda fejlődésképtelensége, amelyre az utókor cáfolt rá, vagy Buda német jellege, amely ebben az időszakban sok tekintetben Pestre is igaz. Ezen túl a városfejlődés anyagi alapjai továbbra is bizonytalanok még nemcsak Buda, hanem Pest esetén is, amely pont ebben az időben számos kölcsönt vett fel közművei fejlesztésekre, középítkezésekre. Erre bővebben: Czaga 1999. 14., 16. p.

Az 1871. november 9-én a városnak megküldött törvényjavaslatról a budai közgyűlés által kiküldött ún. „ötös bizottság” is véleményt nyilvánított.¹² Az 1871. december 1-jén kelt előterjesztésben általános észrevételként fogalmazták meg, hogy a tervezetet „*a legridegebb összpontosítás szelleme lengi át*”, vagyis a centralizációval szemben az önkormányzati jogok védelmében foglaltak állást. Ezzel együtt 3:2 arányban a bizottság elfogadta a három város egyesítését.¹³ Elvben (ismételten) elleneztek a virilizmus intézményét és a polgármesteri hatáskör rovására a főispáni tisztség fővárosban való tervezett bevezetését. Nem helyeselték az előjáróságok pusztán végrehajtó szervvé való degradálását és az eddig a városokban külön-külön működő árvaszékek egybeolvasztását. A három város egyesítését Alkér Gusztáv és Pleskott Henrik elvben elfogadták, de a gyakorlati végrehajtása kapcsán számos aggályukat fogalmazták meg. Úgy vélték, hogy Pest demográfiai-gazdasági túlsúlyánál fogva Buda lakosainak érdekei háttérbe szorulhatnak a városegysítéssel.¹⁴ Elleneztek az egyesítés azonnali és feltétel nélküli kimondását, javasolták az egyesítés előtt a testvérvárosok közötti, függőben levő vagyoni kérdések rendezésére paritásos alapon Pest-Buda-Óbuda egyenként 10 vagy 15 fős delegáltjaiból egy „*közös szervező bizottmány*” létrehozását, amely javaslatait a közgyűlés elé terjeszthetné. (A törvényjavaslat ezeket az ügyeket az egyesítés után létrejövő közös közgyűlés elé utalta, amelyben a budai képviselők kisebbségbe kerültek volna).¹⁵

A kisebbségben maradt, végül különvéleményt benyújtó két tag (Andaházy László, Gombár Tivadar) elutasította az egyesítés gondolatát, mivel az Budának kedvezőtlen adottságai (a Vár katonai erőd jellege, az iparra-, és kereskedelemre hátrányos viszonyok stb.), illetve az állami intézmények (törvényszék, iskolatanács) Pestre költöztetése miatt semmi előnyt nem hozhat. Szerintük az egyesítés „*holt betű marad*”, amíg a két város közötti közlekedés fejlesztéséről nem intézkednek, így például a Lánchíd vámjának megszüntetéséről, új hidak építéséről.¹⁶ A budai közgyűlés a városegysítést támogató bizottsági véleményt 1872. január 8-án fogadta el.

---

¹² A fővárosi törvényjavaslat véleményezésére öt fős bizottságot Pleskott Henrik tiszti alügyész indítványára a budai közgyűlés 1871. május 8-án küldte ki. Gárdonyi 1913. 129. p.

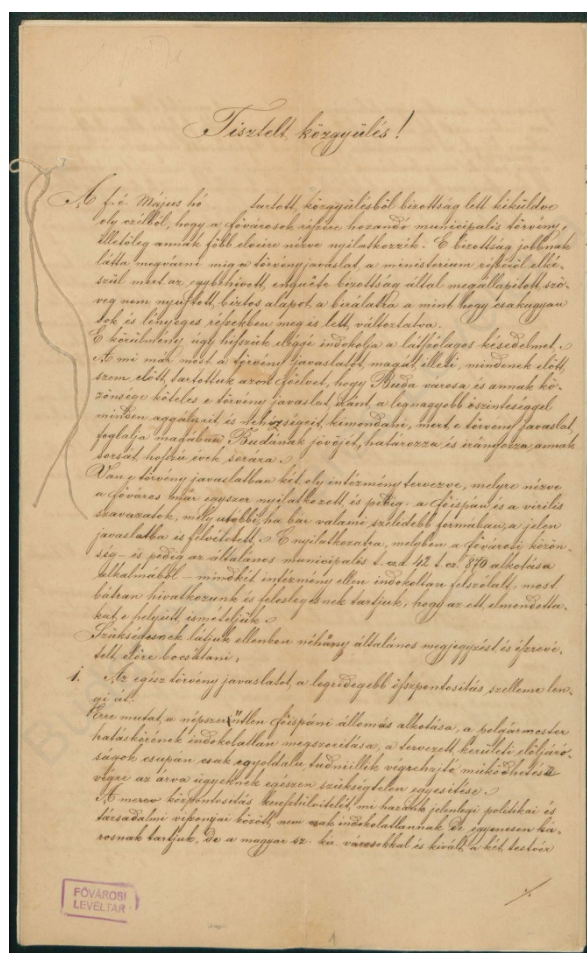
¹³ Alkér és Pleskotton kívül az egyesítést Balásy Antal is támogatta. Czaga 1999. 17. p.

¹⁴ 1869-ben Budán 48 154 fő, Pesten 234 899 fő élt, vagyis Buda lakossága Pestének mintegy ötödét tette ki. Vörös 1975. 382. p.

¹⁵ BFL IV.1106.b 2735/1870. és Gárdonyi 1913. 194–198. p.

¹⁶ A többségi bizottsági véleményt a közgyűlés 1871. december 14-én fogadta el, ugyanekkor nyújtotta be különvéleményét az említett két képviselő. Gárdonyi 1913. 201–202. p.

6. kép. A budai „ötös bizottság” véleménye és az ehhez mellékelt különvélemény, 1871. december 1. és december 14. (BFL IV.1106.b 2735/1870)

A három város 12–12–12 fős delegáltjaiból álló, a városegyesítés előkészítésére a belügyminiszter által kiküldött és 1872. január 10–11-én ülésező vegyes bizottság a kormányzati érdekekkel azonosulva a mihamarabbi egyesítés mellett foglalt állást, vagyis a fennálló vagyoni kérdések rendezését a leendő közgyűlés elé utalta, a városrészek közti rivalizálástól tartva elvetette az egyesítés után fenntartani javasolt különálló vagyongazdálkodást, illetve árva- és gyámügy gondolatát.¹⁷ A budaiak gondolkodásában ezután alapvető fordulat állt be. Buda város közgyűlése – adósságoktól és anyagi gondoktól szorongatva – a képviselőházhoz írt 1872. február 2-ai felterjesztésében az egységes vagyongazdálkodást támogatta, azzal érvelve, hogy a külön kezelés adminisztratív terhet jelentene a városnak, továbbá Buda innentől megszűnne önálló jogi személy lenni, illetve az önálló vagyongazdálkodás fenntartása a pest-budai és óbudai lakosság között féltékenykedést szülne. A közgyűlés Buda és Óbuda számára mindössze 1–2 éves átmeneti vagyoni külön kezelést kért.¹⁸

A Budapest egyesítését deklaráló törvény (1872. XXXVI. tc.) végrehajtására kiküldött, a belügyminiszter megbízásából létrejött ún. „34-es bizottmány” munkálataihoz Buda városa 1873 januárjában tíz főt delegált.¹⁹ Ez a munkaforma lehetőséget adott a városok érdekeinek

¹⁷ BFL IV.1106.b 2735/1870. és Gárdonyi 1913. 213–217. p.

¹⁸ A város 1872. február 3-ai felterjesztése a képviselőházhoz. BFL IV.1106.b 2735/1870. és Gárdonyi 1913. 224–227. p.

¹⁹ BFL IV.1106.b 2735/1870. és Gárdonyi 1913. 304. p.

egyeztetésére. A bizottság feladatai között szerepelt a választókerületek alakításával, a főváros közigazgatási kerületekre osztásával, a tisztikar-, a szak- és segédzemélyzet létszámával, hatáskörével és fizetésével stb. kapcsolatos tervezetek kidolgozása. A bizottság és albizottságai által benyújtott tervezetekről a három város közös, 1873. március 20-tól megszakításokkal ülésező közgyűlése határozott.²⁰ A bizottság előterjesztései élénk visszhangot váltottak ki Budán: így például a választókerületek kijelölésekor az addig saját albírósággal rendelkező Krisztinaváros területét két budai választókerület között osztották fel, ezért lakosai tiltakozást nyújtottak be a közgyűléshez politikai önállóságuk elvesztését sérelmezve.²¹ Megjegyzendő, hogy nemcsak a Krisztinaváros esetében, hanem a Duna többi jobb parti kerület kijelölésekor általában sem vették figyelembe a városrészek történelmi önkormányzati hagyományait, többnyire a lakosságszámot- és területi kiterjedés szerinti arányosságot tekintve a fő szempontnak. Így például az eltérő társadalmi profilú Tabán, a Várnegyed és Krisztinaváros egy részéből hozták létre az I. kerületet, a Víziváros és Országút a II., az egykori Óbuda mezőváros Újlakkal együtt alkotta a III. kerületet.²²

Összességében a városegysítés során a Buda város közgyűlései által megfogalmazott határozatok alárendelt szerepet játszottak a kormányzat és Pest város politikai érdekeivel szemben. A nagyszámú szőlősgazdát, kistermelőt és hivatalnokot tömörítő budai közgyűlésnek a pestinél óvatosabb és a változások iránt bizalmatlan mentalitása tükröződött az állásfoglalásaikban is.²³ A konzervatív, partikuláris önkormányzati jogok védőjeként fellépő budai tanács és közgyűlés nemcsak Pest város gazdasági-társadalmi túlsúlyától, saját közgyűlési befolyásának elvesztésétől, hanem az egyesítéssel járó fokozódó állami befolyástól is félt. A Budapest létrehozását támogató városvezetők, Házmán Ferenc és Balásy Antal köré tömörülő csoportja mellett a helyi közéletben 1873 után is megmaradt a városegysítést elutasító, az 1873-as tőzsdekrachot és azt követő gazdasági válságot a városegysítés következményeként értelmező réteg. Az egyesítésben csalódott budai (főként vízivárosi) polgárságot az 1872-ben alapított Budai Társas Polgári Kör tömörítette, amelynek egyik hangadójává a városegysítés következetes ellenzője, Andaházy László ügyvéd vált.²⁴

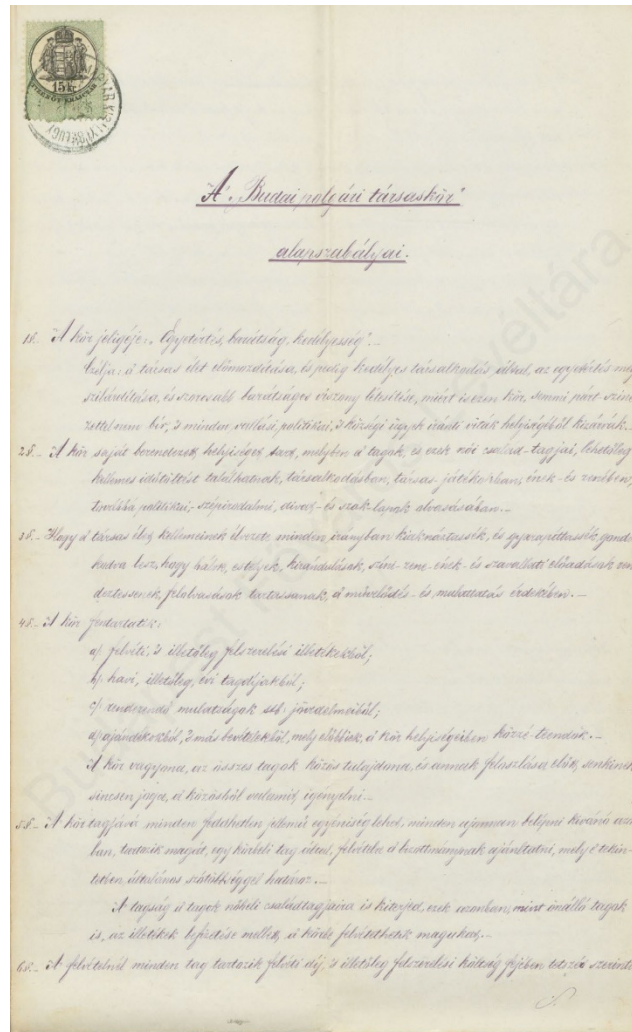
²⁰ Vörös 1978. 313. p.

²¹ A folyamodvány 1873. március 6-án kelt. Gárdonyi 1913. 376–377. p.

²² Gárdonyi 1913. 320–322. p.

²³ Horváth 2010. 15. p.

²⁴ Czaga 1997. 128. p.

7. kép. A Budai Polgári Társaság Kör alapszabályai.
(BFL IV.1106.b 2517/1872)

A főváros egyesítésének a Duna jobb partján fekvő egykori királyi szék-, és főváros egyértelmű vesztese lett, a kiegyezés nemzedéke által vágyott közlekedési infrastruktúra, és városfejlesztés erőteljes kiterjesztése révén csak az I. világháborút követő évtizedekben zárkózott fel Pesthez.

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

- IV.1002.a Buda Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek
- IV.1002.j Buda Város Tanácsának iratai. Tanácsi levelezés
- IV.1106.b Buda Város Tanácsának iratai. Tanácsi iratok
- IV.1314 Pest, Buda, Óbuda egyesítésére vonatkozó bizottsági iratok

Felhasznált irodalom

Czaga 1997.

Czaga Vikória: *Házmán Ferenc Buda utolsó polgármestere (1810–1894)*. Budapest, 1997. (Vároštörténeti tanulmányok)

Czaga 1999.

Czaga Viktória: A főváros egyesítése a budaiak szemszögéből. In: *Tanulmányok Budapest múltjából*, 28. (1999) 13–21.p.

Czaga–Jancsó 1998.

Czaga Viktória–Jancsó Éva: *Közcsend és Közbátorság. Budán, Pesten és Óbudán 1848-1849-ben. Dokumentumok Budapest Főváros Levéltárának irataiból*. Budapest, 1998.

Gárdonyi 1913.

Gárdonyi Albert: *A főváros egyesítésére vonatkozó okmányok gyűjteménye*. A negyvenedik évforduló alkalmából kiadja Budapest székesfőváros közönsége. Budapest., 1913.

Horváth 2010.

Horváth J. András: Önkormányzati képviselő-választások, 1867–1912. In: *Önkormányzati választások Budapesten 1867–2010*. Szerk.: Feitl István–Ignác Károly. Budapest, 2010. 13–55. p.

Vörös 1978.

Spira György–Vörös Károly: *Budapest története a márciusi forradalomtól az őszirózsás forradalomig*. Szerk.: Vörös Károly. Budapest, Akadémiai, 1978.

Impresszum Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921